

TERK EDEMEDİĞİMİZ DAVRANIŞ

ŞİDDET

Şiddet her zaman insanların iç içe yaşadığı bir olgu. Klanlar, kabileler, krallıklar, imparatorluklar şiddetle doğmuşlar, şiddetle ortadan kalkmışlar. Yüzyırceden başlayıp, binlerce, yüzbinlerce, milyonlarca cana mal olan savaşlar, hep şiddeti önlemek, “düzeni sağlamak” adına yapılmış. Bugün, 6 milyar insanın yaşadığı, bilimin, teknolojinin egemen olduğu dünyamızda da durum çok farklı değil. Günümüzde her yıl bir milyondan fazla kişi, şiddet eylemleri nedeniyle yaşamını yitiriyor. Bu sayıdan kat kat fazlası kalıcı ya da geçici biçimde yaralanıyor. Her 40 saniyede bir kişi intihar ediyor. Bugün dünyada 15-44 yaşları arasındaki ölümün başlıca nedenlerinden biri şiddet. Şiddetin yol açtığı maddi zararları hesaplamak kolay değilse de, yol açtığı sağlık harcamalarının milyarlarca doları aştığından kuşku yok. İşgücü kayıplarının ekonomiye verdiği zarar-

ların da daha az olması beklenmiyor. Hiç hesabı yapılamayacak olansa şiddet yüzünden insanların çektiği acılar, şiddetin zihinlerde açtığı, onarılması güç yaralar. Üstelik, hesabını tutmaya çalıştığımız şiddet, yalnızca buzdağının su üstünde görülebilen tepesi. Polis kayıtlarına, ya da gazete-televizyon haberlerine geçmeyen, kimi zaman utandığımızdan, kimi zaman korktuğumuzdan bildiremediğimiz, kimi zaman şiddet olduğunun bile farkında olmadığımız, hayatın, doğanın bir parçası saydığımız şiddet eylemleri, görünle kıyaslanamayacak kadar büyük.

Şiddet yaşamımızın örgüsüne öylesine işlemiş ki, onu önlemenin yolu, daha güçlü, daha baskın, daha teknolojik bir şiddet olarak görülüyor. 20 yüzyılda insanlık iki dünya savaşı yaşadı. Bu savaşlarda on milyonlarca kişi yaşamını yitirdi. Daha yıkıcı bir şiddeti, üçüncü dünya savaşını yaklaşık ya-

rım yüzyıldır önleyense, daha çılgın bir şiddet. Soğuk Savaş'ın strateji uzmanlarının deyimiyle “terör dengesi”. Bir nükleer savaşın yeneni ve yenileni olmayacağı düşüncesi. Ama yine de kendimizi güvende sayabilmemiz için çok fazla neden yok. Yeni kuşak strateji uzmanları, “kazanılabilir”, sınırlı nükleer darbelerin senaryolarını oluşturuyorlar. Silah uzmanları, etkisi sınırlı “kullanılabilir” nükleer silahlar tasarlıyorlar. Aslında insanların birbirlerini yok etmesi için nükleer silahlara gereksinim de yok. “Kitle imha silahları” envanterinde bugün kimyasal silahlar da var, biyolojik olanlar da. Üretmesi ve depolaması görece kolay olan bu silahların, üçüncü ülkelerin elinde bulunması olasılığı, süperdevletlerin terörü. Uykuları kaçırın bir başka olasılık da terör dengesi hesaplarında hiç göz önünde tutulmamış “nükleer terör”. Teröristlerin, nükleer silah depoların-

dan çalınmış malzemelerle, uranyum ya da plütonyumla, metropollerde yaşamı altüst edecek “kirli bombalar” yapmaları.

Bütün bunların gösterdiği, şiddetin oldukça belirgin bir siyasi boyutunun da bulunması. Siyasi şiddet, çözümlenmesi kolay olmayan, üzerinde “şiddetli” tartışmalar yapıldığı bir konu. Batılı kuramcılara göre şiddet bir anomalidir. Fizyolojik ya da psikiyatrik sorunları olanların, ruh hastalarının kullandığı bir araç. Aynı kampa göre siyasi şiddetin varlığı kabul edilse bile, bu da ruh sağlığı şüpheli diktatörlerin, baskıcı rejimlerin kendi halkları ya da komşularına karşı kullandığı bir silah. Marksistlere göre, şiddet kişilerden bağımsız bir olgu. Yönetimin esası. Egemen sınıfların iradelerini kabul ettirmek için kullandıkları temel araç. Şiddetin öteki açıklama biçimleri, sinirsel, zihinsel ya da genetik temelleri, ya da ikincil önemde nedenler, ya da tümüyle birer yutturmaca.

Aslında şiddetin siyasi boyutunun yadsınamaz varlığını, bu konudaki tartışmaların zıtlığından da çıkartabiliyoruz. Günümüzde giderek spektaküler bir görünüm kazanan ve 11 Eylül 2001’de ABD’ye karşı girişilen saldırılarla doruk noktasına tırmanan terörist şiddet, uygulayanlar ve uygulamaya hedef olanlarca çok farklı yorumlanıyor. ABD ve Batılı müttefiklerine göre, örneğin İsrail’de otobüslere, kamplara intihar saldırıları düzenleyip kendileriyle birlikte çok sayıda sivil de

öldürenler, kana susamış psikopatlar, ya da bunların emirlerini birer robot gibi yerine getiren, mantıklı düşünme melekeleri olmayan teröristler. Karşı taraf içinse bunlar, bir dava için seve seve ölüme koşan, ölünce de şehitlik mertebesine eren kahramanlar.

Şiddetin tarifi ve nedenleri konusunda açıklamalar böylesine çelişkili olunca şiddette genetik, ya da fizyolojik nedenler aramak da siyasi bir tercih yapmak, tartışmanın iki tarafından birinde bir konum almak anlamına geliyor. Bu durumda şiddetin, varsa, biyolojik kökenlerini patolojik ya da kriminal diyebileceğimiz şiddet türünde, psikopatların ya da seri katillerin beyinlerinde aramak en doğrusu ki, bu dar alanda bile siyasi, ekonomik, kültürel öğelerin etkisini yadsımak olanaksız.

Ağır şiddet içeren suçlar işlemiş kişilerde anatomik bozukluklar arama düşüncesi çok yeni değil. 19. Yüzyıl İtalyan kriminologu Cesare Lombroso, katillerde ortak ve kalıtsal özellikler arayan ilk kişi. Ancak zamanında bilimin sahip olduğu görece sınırlı gözlem ve deney araçları, kendisinin bu katil damgasını başparmakta aramasına neden olmuş. Şimdiye bilimin tıp araştırmacılarına, nöropsikologlara, bilişsel anatomi uzmanlarına tanıdığı olanaklar neredeyse sınırsız. Bu olanaklardan yararlanarak, insan davranışı patolojisinin nörolojik kökenlerini ortaya koymaya çalışan çağdaş araştırmacılar ikisi Adrian Raine ve Antonio Damasio. Araştırmacıların, şiddetin köke-

nini buldukları beyin bölgesi, normal ve uyumlu bir yaşamı olanaklı kılan, öz-denetim, planlama, yargılama, bireysel ve sosyal gereksinimler arasında denge kurma gibisinden zihinsel etkinlikleri yöneten beynin ön bölgesi. Her iki araştırmacı da, “pozitron emisyon tomografisi” (PET) diye adlandırılan bir tıbbi görüntüleme tekniğiyle psikopati ve antisosyal kişilik bozukluğu (APD) tanısı konmuş kişilerin beyinlerini incelemişler. Psikopatlık, genellikle, empati denen ve başkalarının acı, korku, üzüntü, sevinç gibi duygusal ve duygusal tepkilerini duymaya çalışma, kabaca kişinin kendini başkalarının yerine koyma becerisi yokluğunun kendini güçlü biçimde ortaya koyduğu, kalıtsal kaynakları bulunduğu yolunda güçlü işaretler bulunan bir davranış patolojisi. Sıklıkla normalin üzerinde zeka (IQ) taşıyan psikopatların ortak özellikleri, kendi üstünlüklerini kanıtlama dürtüsüyle giriştikleri şiddet eylemlerinin, bu eylemlerin hedefi olan insanlarda yarattığı duygusal, duygusal algıların ya farkında olmamaları, ya da aldırımları.

İnsan beyninin işlevleri ve özellikleri konusunda bilgiler arttıkça, psikopati kavramı da yerini daha geniş bir ruhsal-bilişsel bozukluk aralığını kapsayan Antisosyal Kişilik Bozukluğu (Anti-social Personality Disorder - APD) kavramına bırakıyor. APD tanısının kapsadığı ortak özellikler, toplumsal kurallara, adetlere ve yasal ya da etik gerekliliklere kayıtsızlık, aşırı bir ben-

merkezcilik, duygu yoksunluğu, kendi duygularını analiz becerisinin eksikliği ani tepkilerini denetleyememeleri, eylemlerinin yol açtığı yıkım konusunda pişmanlık ya da tedirginlik duymamaları, cezadan ürkmemeleri, insanlarla kolayca ilişki kurabilmelerine karşın, kurdukları ilişkileri uzun süre koruyamamaları, başkalarını kolayca suçlayabilme ve kendi eksikliklerini, kusurlarını başkalarına mal etme gibi duyu, yargı ve davranış bozuklukları.

Başta Raine ve Damasio olmak üzere yeni kuşak araştırmacıların, PET ve Manyetik Rezonans (MRI ya da MR) görüntüleme teknikleriyle ulaştıkları oldukça dikkat çekici bir bulgu, APD tanısı konan kişilerde beynin prefrontal korteks denen ve ön lobunun kafatasına bitişik ön kısmında beyinsel işlevlerdeki eksiklik.

Bir siyasi görüş taşımayan, dolayısıyla tarafsızlıklarından kuşku duyamayacağımız pozitronların, bedenimizdeki trilyonlarca hücre içindeki atomların dönme eksenlerini yöneten manyetik alanların ortaya koyduğu tablo inandırıcı. APD olgusunda biyolojinin bir rolü olduğu anlaşılıyor. Ancak kuşku yok ki, bilimin bu başarısı, sanıkları mahkum etmede tartışılmayacak kanıtlar arayan yargıçların, savundukları sanığın eylemlerini ana ve babasından aldığı genlere yıkıp beraatini isteyen avukatların, potansiyel suçluların beyin taramalarıyla ayıklanabileceği ütopyasını düşleyen güvenlik yetkililerinin, herkesin kabul ettiği (ya da ettirildiği) düzene başkaldırıları “psikopat” olarak mahkum ettirebilme fırsatı kollayan politikacıların da zaferi anlamına gelmiyor.

Gerçi alınımızın hemen arkasında olup bitenleri, orada neyin olup neyin olmadığını söyleyen, canlı dokuların iş-

leyişini tanımlayan biyoloji, bunların yapısını, mimarisini açıklayan biyokimya, sinir hücrelerinin etkinliğini tümüyle olmasa da açıklayabilen nöroloji, bu işleyişin bilgisayar ekranlarında izlenmesine olanak veren fizik. Ama bilim, yalnızca fizikten, kimyadan biyolojiden ibaret değil. Belki hepimizin fizyolojisinde, beyninde bulunan, atalarımızdan miras bazı tohumlara “canlı” komutunu veren, bu tohumun nasıl filizleneceğini, dallarının nereye uzanacağını, hangi meyveyi ne zaman vereceğini inceleyen psikoloji de, sosyoloji de, antropoloji de ekonomi de birer bilim. Ve şiddete sadece patolojik bir olgu olarak değil, bütüncü bir açıdan bakarsak, şiddet dediğimiz olguda bunların da etkisini arayacağız. Neden yeryüzünün her yerindeki insanlarda bulunan şiddet tohumlarından bazılarının, neden yalnızca belli bölgelerde, neden belli zamanlarda ve belli koşullarda filiz verdiğini ancak böyle anlayabiliriz.

Dünya Sağlık Örgütü de (WHO) 2002 sonlarında şiddet üzerinde yayınladığı kapsamlı raporunda böyle bütüncü bir yaklaşım sergiliyor. Raporu şiddetin türleri tanımlandıktan sonra, incelenen türle ilgili araştırma bulguları veriliyor ve çarpıcı istatistikler sergileniyor.

Şiddetin sonuçları gibi, şiddetin bazı nedenleri de kolaylıkla görülebilir. Bazılarıysa insan yaşamının sosyal, kültürel ve ekonomik örgüsünde gizli. Son yıllardaki araştırmalar, bazı biyolojik etmenler ve kişilere özgü bazı faktörlerin, şiddete eğilimi belirleyebildiğini gösteriyor. Ancak çoğu kez bu faktörler, ailesel, çevresel kültürel ve başka bazı dış faktörlerle etkileşerek şiddetin ortaya çıkacağı uygun ortamı hazırlıyor.

Bu arada küreselleşme dediğimiz süreç de önemli bir dış faktör olarak ortaya çıkıyor. Bilgi, düşünce hizmet ve ürünlerin giderek yayılan ve hızlanan bir tempoyla değişimi sayesinde küreselleşme, insanları egemen devletlere bölen işlevsel ve siyasal sınırları ortadan kaldırmış bulunuyor. Bu, bir yönüyle dünya ticaretinde olağanüstü bir genişlemeye yol açıyor. Artan ticaret, ekonomik ürünlere olan talebi de körüklüyor ve bazı ülkelerde milyonlarca yeni iş sahası yaratıp refahı önceden hayal bile edilemeyecek düzeylere yükseltiyor. Ama küreselleşmenin bir başka özelliği de etkilerinin büyük ölçüde farklı olması. Dünyanın bazı yerlerinde refaha yol açarken, başka ülkelerde de zaten var olan gelir eşitsizliğini daha da keskinleştiriyor ve kişiler arasında şiddeti önleyen, toplumsal uyum ve dayanışma gibi faktörleri ortadan kaldırıyor. Bazı ülkelerde küresel baskılar sonucu ortaya çıkan hızlı toplumsal değişim, örneğin bazı eski Sovyet cumhuriyetlerinde olduğu gibi bireylerin davranışları üzerindeki toplumsal denetimi kaldırıyor ve şiddete uygun bir ortam hazırlıyor. Ayrıca, küreselleşme sonucu geleneksel Pazar koşullarının değişmesi ve hızla zengin olma düşüncesinin egemen olması, bunun getirdiği değer değişimleri ve tamsizlikler, toplumda alkol ve uyuşturucu tüketimiyle silah kullanımını artırıyor.

Dünya Sağlık Örgütü raporu, şiddet konusunda ürkütücü bir tablo çizerken, analitik yaklaşımıyla, medya haberlerinden algılayamadığımız bazı gerçekleri de ortaya koyuyor. Örneğin, 2000 yılında tüm dünyada yaklaşık 520.000 cinayet işlenmiş. Bunun anlamı, her 100.000 kişiden 9'unun yaşamını başkasının eliyle yitiriyor olması. Cinayet kurbanlarının dörtte üçünden fazlası (%77) erkek. Cinayete kurban gidenlerin en büyük bölümü, (%38) 15-44 yaş arasındaki erkekler.

Yine pek farkında olmadığımız bir gerçek, intiharların, çok daha fazla can alan bir şiddet biçimi olması. Yine 2000 yılında 815.000 kişi yaşamına kendi eliyle son vermiş. Yani, aşağı yukarı her 100.000 kişiden 15'i intihar etmiş. İntiharlarda erkekler yine %60'a başı çekiyor ve vakaların yarısı da yine 15-44 yaş kuşağı içinde meydana geliyor. Ancak oransal olarak, in-

GENÇLİK ŞİDDETİNİN NEDENLERİ

Gençleri şiddete yönlendiren, pek çok neden var. Bunların başında, çocuklukta ortaya çıkan eğilimler ve deneyimler geliyor. İstatistikler, çocukluklarında şiddet eğilimleri gösteren erkek ve kızların büyük bölümünün, gençlik yıllarında ve sonrasında daha ağır şiddet eylemlerine giriştiklerini gösteriyor. Araştırmalar ayrıca heyecan arayışı güdüsüyle başlayan ilk şiddet eylemlerinin, daha sonra, önceden tasarlanmış, planlı ve işlevsel eylemlere dönüştüğünü gösteriyor. Gençler arasında giderek yaygınlaşan alkol alışkanlığı da bir risk faktörü olarak kendini belli ediyor. İsveç'te bir araştırma, şiddet eylemlerine girişen gençlerin dörtte üçünün, kurbanların da yarısının olay sırasında alkolün etkisinde bulunduğunu göstermiş.

Biyolojik, Psikolojik ve Davranışsal özellikler

Bazı araştırmacılar, zor ve sorunlu doğumların, nörolojik bazı problemlere yol açmaları nedeniyle, çocukları ve gençleri şiddete eğilimli yaptıklarını gösteriyor. Danimarka'da yapılan bir araştırma, şiddet içeren suçlar nedeniyle tutuklanan gençlerin %80'inde doğum komplikasyonları belirlemiş. Bu arada, başta psikiyatrik sorunlar olmak üzere anne ve babaların taşıdığı hastalıkların, sorunlu doğumla birleşince çocuğun şiddete yönelme riskini daha da artırdığı gözlenmiş.

Özellikle erkek çocuklarda izlenmiş olan kalbin atış hızıyla şiddete eğilim arasında da bir ilişki gözlenebiliyor. Kalbin görece yavaş çalışması, çocuk

tihar eğilimi 60 ve daha yukarı yaşlarda.

Şiddetin ekonomik faktörler ve buna paralel olarak gelen streslerle olan ilişkisi de cinayet vakalarının dünyadaki dağılımından belli. 2000 yılında kişi başına milli gelirleri düşük ya da orta düzeyde olan ülkelerde her 100.000 kişiden 32'si cinayete kurban gitmiş. Bu, zengin ülkelerdeki oranın iki katından da fazla.

Şiddet içeren ölümlerin sayısı ve kompozisyonu ayrıca bölgesel kültürlerin de etkisi altında. Örneğin, Afrika ile Kuzey ve Güney Amerika'da cinayet oranları, intihar oranlarından üç kat fazla. Avrupa ve Güneydoğu Asya'daysa, intiharlar, cinayetlerden iki kat fazla. Pasifik'in batısında intihar oranı, cinayet oranlarının altı katı.

Şiddet eylemlerinin yol açtığı karşılanamaz can kaybının dışında, yine günlük haberlerden çıkartamadığımız muazzam bir ekonomik faturası var. Uzmanlara göre bu fatura, sağlık ve hastane servisleri, otopsi maliyetleri, polis soruşturmalarının maliyeti ve zamansız ölümlerden dolayı uğranan verimlilik kayıpları gibi doğrudan ve dolaylı maliyetleri de içeriyor. Ölümle sonuçlanmayan şiddet eylemlerinin faturası da hiç beklemediğimiz kadar kabarıktır. 1992 yılında yapılan bir araştırma, yalnızca ABD'de kurşunla yaralanmaların yol açtığı doğrudan ve dolaylı harcamaların yılda 126 milyar doları bulunduğunu ortaya koymuş. Bıçakla yaralamaların 51 milyarlık faturasıysa bu rakama dahil değil!

Şiddeti kategorilere ayıran uzmanlar, bunların en başına "gençlik şiddeti" denen türü yerleştiriyorlar. Gerçekten de medya aracılığıyla haberdar olduğumuz günlük şiddet eylemlerinin başında çetelerce işlenen, toplu ya da bireysel kavgalarda meydana gelen ölümler, cinnet geçiren öğrencilerin okullarda giriştikleri katliamlar geliyor. Bu gençlik şiddetinin hedefi de

kendisi. Yani gençlik. Ancak, zarar görenler yalnızca gençler değil. Ölenlerin, yaralananların, hapse girenlerin anne babaları, yakınları da bu şiddetin ağır faturasını paylaşıyorlar.

İstatistikler, 2000 yılında tüm dünyada 199.000 genç insanın cinayete kurban gittiğini gösteriyor. Yani, günde 565 çocuk ve genç (10-29 yaş arası) şiddet nedeniyle yaşamını yitirmiş. Gençlik cinayetlerinde zenginlik ve yoksulluk yine tayin edici öneme sahip görünüyor. Cinayetlerin nüfusa oranı, Avrupa, Asya ve Pasifik'teki zengin ülkelerde hayli düşükken (100.000'de 1'den az), bu oran Afrika'da 18 kat, Latin Amerika'daysa 36 kat yüksek. Cinayet işleyenlerin ve kurbanların çok büyük bölümü erkek. Bu da erkekliğin önemli bir demografik risk faktörü olduğunu gösteriyor.

Gençlik şiddetinde son 15 yıl içinde bir artış gözlenirken, bu artış gelişmekte olan ülkelerde ve küreselleşmeye uyarlanma sürecindeki ekonomilerde daha belirgin olarak ortaya çıkıyor. Örneğin, 1985-1994 yılları arasında 10-24 yaş grubundaki nüfusta cinayet oranı %150'nin üzerinde bir artış göstererek, 100.000'de 7'den, 100.000'de 18'e yükselmiş. Bu rakamlara, ölümle sonuçlanmayan şiddet olayları dahil değil, ama uzmanlar, ölümle sonuçlanan her şiddet olayına karşılık yaralanmayla sonuçlanan ortalama 40 olay meydana geldiği düşüncesindedir.

ve gençleri heyecan aramaya yöneltiyor ve risk alma konusunda daha girişken yapabiliyor. Özellikle bebekler ve küçük çocuklarda yüksek hızda kalp atışlarıysa, endişe, korku ve çekingenlikle ilişkilendiriliyor.

Hiperaktivite, fevrilik, davranışlar üzerindeki zayıf kontrol ve dikkat sorunları da ileride ortaya çıkacak şiddet eğilimlerinin habercileri arasında sayılıyor.

Araştırmalar, ayrıca düşük zeka düzeylerinin ve düşük okul başarısının da gençlik şiddetinde önemli bir payı olduğunu gösteriyor.

Bu arada bazı araştırmacılar, istemsiz hareketlerin, dikkat sorunlarının, düşük zeka düzeyinin ve düşük okul başarısının, beynin ön bölgelerinde gerçekleşen eylemsel işlevlerde bir bozukluğun sonucu olduğu yolunda işaretle bulduğunu da vurguluyorlar.

Ailelerin gençlerin suça ve şiddete eğilimi üzerindeki etkisi de öteden beri bilinen bir gerçek. Anne ve babanın ilgisizliği ve çocukları terbiye için ağır ve fiziki cezalara başvurulması, bunun yanı sıra anne baba arasındaki şiddetli geçimsizlik, çocukların gençliklerinde, hatta orta yaşlarında şiddete yönelmelerini tetikliyor. Araştırmalar ayrıca tek yaşayan anne ya da babaların çocuklarıyla, 10 yaşına gelmeden anne ve babası boşanmış çocukların gençlik yıllarında şiddete yönelme olasılığını artırdığını da gösteriyor.

Toplumsal, demografik ve siyasi etkenler

Bir toplumdaki sosyal bütünleşme-

nin derecesi de gençlik şiddeti üzerinde önemli bir etken. Sosyologlar, sosyal ilişkiler ve kurumlarda bulunan kurallar, gelenekler, davranış kalıpları, yükümlülükler, ilişkilerdeki karşılıklık ve güvenin tümüne birden sosyal kapital diyorlar. Bu sosyal kapitalin düşük olduğu, bir başka deyimle toplumsal bütünleşmenin zayıf olduğu yerlerde çocuklar eğitimlerinde başarısız oluyorlar ve şiddete eğilimleri artıyor.

Genç nüfusu kapsayan hızlı ve ani demografik değişimler, çağdaşlaşma, göç, kentleşmenin hızı ve sağlığı ve değişen toplumsal politikalar da, ayrı ayrı ve hep birlikte artan gençlik şiddetinde paya sahip. Keza, ekonomik büyüme ile şiddet ve gelir eşitsizliğiyle şiddet arasında doğrusal ilişkilerin varlığı da biliniyor.

Gençlik şiddetinin düzeyi üzerinde önemli bir etken de, devlet ve yönetim yapılarının güvenilir ve sağlıklı. Şid-

det, ülke kurumlarının ve yetkililerinin şiddete karşı konmuş bulunan yasaları uygulamadaki başarılarına paralel olarak artıyor ya da azalıyor. Bizim kendi ülkemizde de bir zamanlar görüldüğü ve örneğin, Brezilya ve öteki bazı Latin Amerika ülkelerinde izlendiği gibi polis, yargı sistemi ve hapisaneler konusundaki hoşnutsuzluk, resmi kurumlar dışında, şiddete dayalı, mafya türünden alternatif yargı mekanizmalarının ortaya çıkmasına neden oluyor.

Kültürel etkenler ve medyanın rolü

Toplumun miras aldığı norm ve değerlerinde kendini belli eden kültür, insanların değişen ortama asıl tepki göstereceklerini belirler. Bir toplumda, şiddetin tartışmaların çözülmesi için normal bir yöntem olarak kabul görmesi ya da çocuklara ve gençlere şiddete yönelik davranışları besleyen normlar ve değerler aşılması o toplumda şiddetin düzeyini belirler.

Şiddet içeren görüntüler davranış modelleri ve değerlerin yayılmasında en etkili araçların başında da medya geliyor. Yazılı basın ve televizyonun dışında, İnternet video oyunları, video kasetleri ve CD gibi yeni medya araçları da çocukların ve gençlerin şiddetle tanışmasında önemli rol oynuyor. Bir çok araştırma, bir ülkeye televizyonun girmesinden itibaren şiddet olaylarında bir tırmanmanın olduğunu ortaya koyuyor.

Çocuklar ve gençler, eğlence ve reklamlar da dahil olmak üzere kitle iletişim araçlarının başlıca tüketicilerinden. ABD’de yürütülen araştırmalar, çocukların televizyon izlemeye iki yaşında başladıklarını ve bir gencin 8-18 yaşları arasında televizyonda yılda ortalama 10.000 şiddet eylemi izlediğini gösteriyor. Gerçi bu oranlar, televizyon istasyonlarının sayısının sınırlı olduğu ülkelerde biraz daha sınırlı olabilir, ama medyanın çocukları ve gençleri şiddete yönelttiğinde kuşku yok.

Medyanın yanı sıra şiddeti körükleyen bir başka etken de “kolay para” kültürü. Devlet ve yönetim kademelelerinde yolsuzluğu da körükleyen bu kültür, hızlı bir zenginleşme kaynağı olarak uyuşturucu kullanımının yaygınlaşmasına da yol açıyor.

ÇOCUKLARA UYGULANAN ŞİDDET

Dünya Sağlık Örgütü 2000 yılında dünyada 15 yaşın altında 57.000 çocuğun öldürüldüğünü bildiriyor. İstatistiklere göre de 0-14 yaşlar arasındaki ölüm oranı, daha büyük yaş aralığındaki grubun iki katı. Beklenebileceği gibi, gelişmiş sanayi ülkelerinde çocuklara yönelik ölümlerle sonuçlanan şiddet oranı yaklaşık 100.000’de 2 iken, gelişmekte olan ülkelerde oran bunun iki üç katı. Ölüm nedenlerinden önde geleni, başa vurulan darbeler. Daha sonra karında meydana gelen yaralanmalar geliyor.

Ancak ölümlerle sonuçlanan olaylar, çocuklara yönelik şiddetin yol açtığı etkenler arasında yine buzdüğünün ucu gibi kalıyor. Özellikle ağlayan çocukların şiddetle sarsılması, bu muameleye maruz kalan bebeklerin yaklaşık üçte birinin ölümüne neden olurken, sağ kurtulabilenlerde zeka gerilikleri, çe-

şitli duyu bozuklukları gibi kalıcı hasarlar oluşuyor. Çocukların acımasızca, iskeletlerinde ve iç organlarında ağır hasar bırakacak biçimde dövülmesi de sıkça rapor edilen bir şiddet biçimi. Aile içinden ve dışından gelen cinsel şiddet de, üzücü ama gerçek bir ölüm, bedeni hasar ya da kalıcı psikolojik sorun nedeni. Ancak, uzmanlar çocuklara yönelik şiddetin büyük kısmının, yeterince incelenmeden polis kayıtlarına kaza, ya da doğal nedenlerle ölüm ya da yaralanma gibi geçtiğini, dövme, aç bırakma, hakaret etme, gibi “terbiye” yöntemleriyle, ihmal ve ilgisizlikte birçok kültürde “doğal” sayıldığı için rapor edilmediğini belirtiyorlar.

CİNSEL ŞİDDET

Genellikle kadınları, ancak erkek çocuk ve yetişkinleri de hedef alan bir şiddet türü de cinsel şiddet. En belir-

gin özelliği, üzerinde yapılan araştırmaların azlığı. Bunun da başlıca nedeni, cinsel şiddete maruz kalan kadın, çocuk ve erkeklerin utanç, korku gibi nedenlerle ailelerine ya da güvenlik birimlerine bildirmemeleri, bu tür şiddetin yaygınlaştığı savaş, çatışma gibi ortamlardan sonra da yetkililerin bu olayları “unutulması gereken kirli bir sayfa” olarak örtbas etmek istemeleri. Gözaltında, ya da tutukevlerinde gerçekleşen cinsel şiddet de, yine hasır altı edilmek istenen olaylar olarak değerlendirilmekte.

Oysa bu şiddetin önemli kişisel ve toplumsal, kısa ve uzun dönemli sonuçları var. Bunlar yalnızca kurbanların sağlığını değil, toplumun sağlığını da ilgilendiriyor. Kişi bazında cinsel şiddetin son derece olumsuz fiziksel ve zihinsel sonuçları var. Tecavüzler, kalıcı travmalar, fiziksel sakatlıklar, AIDS gibi cinsel yolla bulaşan hastalıklar, intihar, tecavüz sırasında cinayet ya da daha sonra “namus temizlemek” için öldürme olaylarıyla sonuçlanabiliyor. Kurbanlar, ölümden ya da fiziksel hasardan kurtulabilirler bile, genellikle damgalanırlar ve gerek aileleri, gerekse toplum tarafından dışlanırlar.

Kadın ve erkeklere tecavüz, bir savaş silahı olarak da, karşı tarafın moralini ve direncini kırmak, kadınlarını ya da ele geçirilen erkek tutsakları aşağılamak için kullanılabilir. Ayrıca savaşlar, genellikle kadınları ve çocukları cephedeki erkeklerin korumalarından yoksun ve savunmasız bir biçimde yabancı ortamlara göçe zorladığından tecavüze uğrama risk de artıyor.

“İntikam” ya da “aşağılama tecavüzü” dünyanın çeşitli ülkelerinde gö-

zaltında ya da hapishanelerde de gerçekleşiyor.

Hapishanelerde ayrıca hükümlüler arasında "saygı hiyerarşileri" oluşturmak ve disiplini ya da cezalandırma amacına yönelik homoseksüel tecavüzlerde dünyanın her tarafında yaygın.

KENDİNE YÖNELİK ŞİDDET (İNTİHAR)

Nedense şiddet deyince hemen akla gelmez, ama öldürücü şiddetin en yaygın biçimi, insanların kendilerine uyguladıkları şiddet, yani intihar. Araştırmalar, 2000 yılında 815.000 kişinin kendini öldürdüğünü gösteriyor. Bunun anlamı, her 40 saniyede bir kişinin kendi eliyle kendi canına son vermesi. İntihar, dünyadaki başlıca ölüm nedenleri arasında 13. sırada geliyor.

15-44 yaşları arasındaysa, insanların kendilerine bilinçli olarak verdiği zararlar, dünyadaki en yaygın 4. ölüm nedeni.

Dünyada intihar sıklıkları, demografik, ekonomik, kültürel, dinsel faktörlere bağlı olarak değişimler gösteriyor. Örneğin, intiharın en yaygın olduğu ülkeler, doğu Avrupa ülkeleri (100.000'de 41 - 51). Güney Amerika ülkelerindeyse intihar oranı düşük (100.000'de 4 - 4,5).

İntihar eğilimi, yaşla birlikte artıyor. 1999 yılında yapılan bir araştırma, 5-14 yaş grubu içinde intihar oranının 100.000'de 1'in biraz altında, 75 yaşın üzerindeki grup içindeyse bu oranın 100.000'de 70 olduğunu ortaya koyuyor. Ancak sayısal olarak ele alındığında, 45 yaşın altında intihar sayısı daha fazla.

İntiharda rol oynayan psikiyatrik faktörlerin başında ağır depresyon, çift

kutuplu (manik-depresif) kişilik bozuklukları, şizofreni, endişe, fevriyelik ve umutsuzluk duygusu geliyor.

Bunlardan depresyon, intiharlarla en çok ilişkilendirilen durum. Depresyonu, duygularını kadınlara göre daha çok gizleyen ve tıbbi yardıma daha az başvuran erkeklerde saptamak kolay değil. Depresyona tanı konup tedavisi çok önemli; çünkü pek çok kültürde intihar erkeklere özgü bir ölüm şekli.

Çocuklarda ve gençlerde depresyonu belirlemek daha kolay; çünkü dış vuran işaretleri oldukça fazla. Bunlar, okulda devamsızlık, notların düşmesi, kavgacılık ve geçimsizlik, şiddet, alkol ve uyuşturucu tüketimi, oburluk ve aşırı uyuma biçimlerinde ortaya çıkıyor. Buna karşılık yemek yememe ya da yemek alışkanlıklarında aşırı değişimler, özellikle kızlarda intihar riskini artıran bir depresyon habercisi.

KADIN VE ŞİDDET

En yaygın şiddet türlerinden biri de kocaları ya da cinsel partnerlerinin kadınlara uygulanan şiddet. Bu, tokatlama, vurma, tekmeleme ya da dövme gibi fiziki saldırı eylemleri biçiminde olabilir ya da korkutma, sürekli aşağılama, hakaret etme gibi psikolojik kötü muamele, cinsel ilişkiye zorlama ya da ailesinden ve arkadaşlarından koparma, hareketlerini izleme, bilgiye ya da yardıma erişimini sınırlama gibi biçimler de alabiliyor.

Kadına karşı uygulanan şiddet bir hayli yaygın. Dünyanın çeşitli yerlerindeki 48 ülkede yapılan bir araştırma, kadınların %10 ile %69 arasında değişen bir oranının kocaları ya da cinsel partnerlerinin fiziki saldırısına maruz kaldıklarını ortaya koymuş. Ne yazık ki, ülkemiz de bu konuda Dünya Sağlık Örgütü istatistiklerinde üst sıralarda yer alıyor. 1999 yılında çeşitli ülkelerin yanı sıra Türkiye'nin doğu ve güneydoğu bölgelerinde yapılan bir araştırmaya atıfta bulunan Dünya Sağlık Örgütü, örneklemedeki kadınların %58'inin fiziki saldırıdan yakındıklarını belirtiyor. Bunlar, yine de şanslı olanlar. Araştırmalar, pek çok ülkede cinayete kurban giden kadınların %40-%70 arasında değişen bir bölümünün eşleri ya da cinsel partnerlerince öldürüldüğünü ortaya koyuyor.

Kadına yönelik şiddetin başlıca nedenlerinden biri kültürel kalıplar. Örneğin, "erkeklik onuru" ve "kadın iffeti" kavramları. Doğu Akdeniz ülkelerinin bir çoğunda erkeklik onuru, ailedeki kadınların saflığına bağlı. Eğer bu saflık bir tecavüz olayıyla ya da kadının kendi isteğiyle yasak bir ilişkiye girmesiyle zedelenirse, bunu tamer etmenin tek yolu, kadının öldürülmesi. Örneğin, Mısır'ın İskenderiye kentinde yapılan bir araştırma, bir şekilde tecavüze uğrayan kadınların %47'sinin daha sonra akrabalarınca öldürül-

düğünü ortaya koymuş.

Kadına yönelik şiddette, geleneksel değerlerin de büyük rolü var. Pek çok ülkede kadınları "dayakla terbiye etmek" erkeklerin doğal bir hakkı olarak görülüyor. Dayağı tetikleyen emenlerde geleneksel ülkelerde hemen hemen aynı: İtaatsizlik, cevap verme, yemeğin zamanında hazır olmaması, evle ya da çocuklarla yeterince ilgilenmeme, erkeğe, para ya da kadın arkadaşları konusunda soru sorma, erkeğin izni olmadan bir yere gitme, erkeğin cinsel ilişki isteğini reddetme, ya da başkalarıyla ilişkisi olduğu yolunda erkeğinde kuşku uyandırma.

Bunların dışında şiddeti kolaylaştıran ve dozunu ağırlaştıran bir faktör olarak da alkol kullanımı gösteriliyor. Alkol, şiddete başvuranların muhakeme gücünü azaltıyor ve daha cüretkar yapıyor. Ayrıca alkol, aile içi kavgaları da körüklediğinden şiddete kapı açıyor.

Kadınlara yönelik şiddette kişilik bozukluklarının da önemli payı olduğu uzmanlarca vurgulanıyor. ABD ve Kanada'da yapılan araştırmalar, eşlerini döven erkeklerin, genellikle duygusal olarak bağımlı, güvensiz, aşağılık duygusu taşıyan ve içgüdülerini kontrolde yetersiz kişiler ol-

duğunu ortaya koymuş.

Kadınları hedef alan şiddette toplumsal etkilerin rolü de önemli. Bir toplumun eşler arasındaki şiddete olan tepkisi, bu kategorideki şiddetin düzeyini de belirliyor. Toplumun, şiddet kullanan erkeğe tepkili olduğu, ya da kadınların özel koruma merkezlerine ya da ailelerine sığınabildiği yerlerde kadına yönelik şiddet en az düzeye iniyor.

Araştırmaların ortaya koyduğu oldukça önemli bir bulgu da, kadına yönelik şiddetin en yoğun olduğu toplumların, kadınların statüsünün bir değişim süreci yaşadığı toplumlar olması. Kadının statüsünün çok aşağılarda olduğu toplumlarda, erkeğin otoritesini dayakla kabul ettirmesi zaten gerekmiyor. Kadınların yüksek bir statü kazandığı toplumlarda da kadınlar kendi cinslerinin rolü konusundaki geleneksel anlayışı yıkmaya yetecek gücü kolektif olarak ele geçirmiş oluyorlar. Bu durumda kadınlara yönelik şiddet en yoğun biçimde kendini, kadınların geleneksel olmayan roller oynamaya, ya da ücretli olarak çalışmaya başladıkları yerlerde ortaya çıkıyor.

Savaş ve diğer türden çatışmaların cereyan ettiği, ya da yakın geçmişte bu türden çatışmalar nedeniyle şiddetin yaygın ve olağan olduğu, silah edinmenin kolaylaştığı yerlerde, erkek-kadın ilişkileri de dahil olmak üzere sosyal ilişkiler zarar görüyor. Bu ekonomik ve toplumsal kriz dönemlerinde kadınlar daha bağımsız oluyor ve daha çok ekonomik sorumluluk üstlenirken, erkekler koruyuculuk ve geçim temini gibi geleneksel rollerini sürdürmede zorlanıyorlar. Bu da şiddet için yeni zemin hazırlıyor.

Kadınlara yönelik şiddete uygun bir zemin de kadınların kendi rolleri hakkındaki geleneksel düşüncelerinden kaynaklanıyor. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ve kırsal alanlarda kadınlar, dayağı kocalarının doğal bir hakkı olarak kabul ediyorlar.

Tarikat İntiharları

Bu, son yıllarda özellikle sanayileşmiş batı toplumlarında ortaya çıkan bir olgu. Kişisel özellikleri törpülemeye, silikleştirmeye yönelik üretim biçiminin ortaya çıkarttığı, güçsüzlük, yalnızlık, yabancılaşma duygusu, kişileri "kurtuluşu" bazı karizmatik liderlerin söylemlerinde, akıl dışı, toplu dışı tarikatlarda aramaya itebiliyor. Aranılan yeni "yaşama" giden yolsa ölümden geçebiliyor. Birkaç çarpıcı örnek:

1994 yılında Güneş Tapınağı (Solar Temple) adlı gizli bir tarikatın 52 üyesi aynı gün hem Kanada'nın Fransızca konuşulan Quebec eyaletinde, hem de İsviçre'de ölü bulunuyor. Araştırmalar, "toplular intihar" kurbanlarından yalnızca 15'inin gerçekten intihar ettiklerini, geri kalanlarınsa uyuşturucu ilaç almaya teşvik edildikten sonra vurularak öldürüldüğünü ortaya koyuyor.

Daha dramatik olansa, Jim Jones adında, babası ırkçı Ku-Klux-Klan örgütü üyesi olan, kendisiyse ırkçılığa karşı söylemiyle, "Halkın Tapınağı"

(People's Temple) adlı tarikatına üye toplayan bir din adamının önderliğinde 1978 kasımında gerçekleşen toplu intihar. Jones, bir gazetecinin tarikatın hesaplarındaki düzen-

Cennet'in Kapıları tarikatı lideri Marshall Applewhite

İntiharla ilişkilendirilen biyolojik işaretler de var. Örneğin, tek yumurta ikizlerinden birinin intiharının, ötekinde de intihar istemini tetiklemesi, ayrı yumurta ikizlerine göre daha yaygın. Ayrıca bazı araştırmalar, intihar eden kişilerin, intihar etmiş biyolojik akrabalarının olduğunu gösteriyor. Bu da intihar için genetik temellerin varlığının da işareti. Ancak, öteki şiddet biçimlerinde olduğu gibi, bu genetik tohumların filiz vermesi, farklı psikolojik, çevresel, toplumsal, ekonomik faktörlerin etkisine de bağlı.

Örneğin, sevilen birinin, özellikle bir eşin boşanma, fiziksel ayrılık ya da ölüm gibi nedenlerle kaybı, intiharla sonuçlanabilecek aşırı depresyon nedeni. Evde ya da iş yerlerindeki kişisel ilişkilerdeki çatışmalar da depresyon ve umutsuzluk duygularına yol açıyor.

Çocuklukta uğranılan fiziksel şid-

sizliklere dikkat çekmesi üzerine 1000 kadar müridini Güney Amerika'da Guyana'da kendi adına bir tapınak-kent inşa ettiği Jonestown'a götürüyor ve "kendilerine yöneltilen iftiralara daha fazla çekmemeleri için" haftalar süren provalarından sonra siyanürlü su içterek topluca intihar ettiriyor.

Tarikat intiharlarının en şaşırtıcı örneklerinden biri de kuşkusuz 1997 yılı Mart ayının son günlerinde "Cennet'in Kapıları" (Heaven's Gate)

adlı tarikat üyelerinin başlarına naylon torba geçerek topluca kendilerini öldürmeleri. Bu tarikatın üyeleri, kendilerini uzaylı diye tanıtan bir karı kocanın daha yüce bir varlık evresine geçmek üzere "geçici Dünyalı kimliklerini terk ediyorlar". Eylemi tetikleyense, o günlerde Dünya'ya yaklaşan Hale-Bopp adlı kuyruklu yıldız. Tarikat üyeleri, liderlerinin kuyruklu yıldızın arkasında gizlenerek Dünya'ya yaklaştığını söylediği uzay gemisine binmek için Dünyamızı terk etmişler.

det ya da cinsel taciz, uyandırdığı yetersizlik ve utanç duygularıyla intihar riskini yükseltiyor. Yetişme çağındaki gençlerde ve erişkinlerde cinsel tercihle de intihar arasında bir ilişki gözlemleniyor. Homoseksüel erkeklerde ve lezbiyenlerde intihar oranının %30'a kadar yükseldiğini gösteren araştırmalar var.

Huzurlu bir aile ortamı, intihara karşı "koruyucu" bir ortam olarak görülüyorsa da, çok erken evlenenlerde (20 yaşın altında) intihar oranının, bekarlara göre daha yüksek olduğu da gözlenmiş.

Ekonomik sıkıntı ve işsizlik, iflas ve bunlarla birlikte gelen statü kaybı, önemli intihar nedenleri. Araştırmalar Almanya'da toplumsal düzenin bozulduğu işsizliğin arttığı kriz dönemlerinde intiharın arttığını göstermiş. İşin aniden kaybı (koyulma) intihar riskini artıran bir etmen.

İntihar girişiminin ölümle sonuçlanıp sonuçlanmayacağını belirleyen, kullanılan araç. Örneğin, ABD'de intiharların üçte ikisi tabancayla gerçekleştirilirken, öteki ülkelerde kendini asma yöntemi daha yaygın. Bunu sırasıyla, kendini vurma, yüksek bir yerden atlama ya da boğulma izliyor.

Araştırmalar ayrıca, yaşlıların, tabanca ya da asma gibi "kesin sonuçlu" yöntemleri tercih ettiklerini gösteriyor.

İntiharlar da çevresel faktörler de önemli. Kentsel ya da kırsal yaşamla intihar arasındaki ilişki ülkelere göre farklılıklar gösteriyor. Örneğin, iş yaşamının merkezi olan New York'un Manhattan semtinde bir yılda meydana gelen intiharların sayısı, bazı eyaletlerin tümünde meydana gelen sayının üç katı.

Buna karşılık birçok ülkede kırsal alanda intiharlar daha sık görülen bir olgu. Uzmanlar bunun nedenini, dep-

resyon gibi nedenleri ortaya çıkarabilecek sağlık hizmetlerinin görece daha az bulunmasına, buna karşılık böcek ilacı, tarım ilacı gibi intiharda kullanılacak maddelerin her zaman el altında bulunmasına bağlıyorlar.

KOLEKTİF ŞİDDET

Dünyanın her tarafında şiddet bazen bir "ekip işi" olarak yürütülüyor. Çeşitli devletler ya da gruplar arasında savaşlar, devletler ya da gruplarca girilen terörist eylemler, tecavüzün bir savaş yöntemi olarak kullanılması, koskoca toplulukların yerlerinden sürülmesi ya da göç etmek zorunda kalmaları, çete savaşları, futbol fanatiklerinin taşkınlıkları bu kolektif şiddetin bazı biçimleri.

Savaşlar, ya da hukuki durumdan çok kullanılan araçları ve yöntemleri vurgulayan yeni tanımlarıyla silahlı çatışmalar, insanlar için en ağır sonuçları veren şiddet uygulamaları. İşin garip yanı, insan uygarlaştıkça, savaşların maliyetinin artması. Bir karşılaştırma yeterli. 16. yy'da silahlı çatışmalarda ölenlerin toplam sayısı 1,6 milyon olarak hesaplanırken, bu sayı 17. yy'da 6,1 milyon, 18. yy'da 7 milyon, 19. yy'da 19,4 milyon ve 20. yy'daysa 110 milyon!

Tabii salt rakamlar, ölümlerin hangi koşullarda gerçekleştiğini gizliyor. Örneğin, 6 milyon insan kölelerin yakalanıp satılacakları ülkelere nakiller sırasında ölmüş. Kuzey ve Güney Amerika yerlilerinin 10 milyondan fazlası, Avrupalı sömürgecilerin elinde can vermiş.

Bir başka hesaba göre 20 yüzyılın en büyük 25 kolektif şiddet olayında doğrudan ya da dolaylı olarak yaşamını yitirenlerin sayısı 191 milyon ve bunların yüzde 60'ı sivil.

Sadece silahlı çatışmalar ele alındığında, 20. yüzyılın en büyük 25 çatışmasında 39 milyon asker ve 33 milyon sivil ölmüş. 20. yüzyılda savaşların ya da çatışmaların yol açtığı açlık nedeniyle ayrıca 40 milyon kişi yaşamını yitirmiş.

Bir korkutma, yıldırma yöntemi olarak tecavüzün kurbanlarının sayısının yalnızca Bosna'da 60.000'e varabileceği düşünülüyor.

Bu arada savaşlarda ya da soruşturmalarda işkence de yaygın bir kolektif şiddet aracı olarak kendini ortaya koyuyor.

Kolektif şiddet, ülkeler arasında olduğu gibi ülkelerin kendi içlerinde de daha az olmayan yıkıcı sonuçlarla gerçekleşebiliyor. ABD'de Ölümcül Çatışmaları Önlemek için Carnegie Komisyonu adı bir kuruluşça hazırlanan bir rapor, ülkeler için çökme ve iç çatışmaya sürüklenme koşullarını şöyle tanımlıyor:

Toplumsal eşitsizliğin göstergesi olarak, özellikle farklı nüfus grupları

lanması, kamu hizmetlerinde artan yetersizlik; ağır bir ekonomik gerilemenin göstergesi olarak bölgeler arasında dengesiz ekonomik gelişme, ekonomideki büyük değişimler nedeniyle etnik gruplar ya da coğrafi bölgeler arasında büyük gelir eşitsizliği ve nihayet rakip gruplar arasında sürekli bir şiddet döngüsü.

Komisyon bu faktörlerin tek başına şiddete yol açmayacağını ancak toplu olarak kolektif şiddeti tetikleyeceğini vurguluyor.

İster bireysel olsun, ister toplu, şiddet yaşamımız boyunca şu veya bu şekilde, şu veya bu ölçüde maruz kaldığımız ya da başkalarına uyguladığımız bir davranış biçimi. Peki, şiddet insan hamuruna işlenmiş, kaçınılmaz bir kader mi? Bizce değil. Tamam; son yıllarda, son aylarda Irak'ta, Lübnan'da yaşananlar, parçalanmış bedenlerin, acı dolu yüzlerin televizyon görüntüleri barışçı bir gelecek öngörülerini için iyi bir fon oluşturmuyor. Ama biz inanıyoruz ki, insanlık yalnızca bir biyolojik evrim sürecinin vardığı bir durak değil. Biliyoruz ki, insanı insan yapan, dik yürümesinin, aletler yapıp kullanmasının, dil becerisinin ve soyut düşünmesinin yanı sıra, belki de bunların tümüne olanak sağlayan bir ortak yaşama dürtüsü,

arasında artan sosyal ve ekonomik eşitsizlikler, hızla değişen demografik özellikler, ve bu arada yüksek çocuk ölüm oranları, kitlesel göçler ve bunların toplumun yapısında meydana getirdiği hızlı değişimler, olağanüstü yüksek nüfus yoğunlukları, özellikle genç nüfusu etkileyen yüksek işsizlik, yetersiz gıda ve içme suyu, farklı etnik gruplar arasında toprak ve doğal kaynakların sahipliği konusunda uzlaşmazlık; demokratik süreçlerin yetersizliğinin göstergesi olarak insan hakları ihlalleri, devletin hukuka aykırı eylemler ve işlemleri, yönetimlerde suiistimal; siyasi istikrarsızlığın göstergesi olarak ani rejim değişiklikleri; yönetici grubun etnik bileşiminin, yönetilenlerinden farklı olması, siyasi ve ekonomik gücün etnik gruplara farklı uygu-

doğal bencillığe üstün gelen bir yarımlaşma, yalnızca insana özgü olan zaman zaman doğal yaşama içgüdüüne de baskın gelen, hiçbir çıkarı olmadan tanımadığı bir başka birey için kendini tehlikeye atma refleksi. Tüm bunların ötesinde öğrenme dürtüsünün, deneyimlerden ders çıkarma becerisinin getirdiği nokta. Doğrudur; uygarlığımızın geldiği bu noktada da bilim, öldürmek için, şiddet için kullanılabilir. Ama biz biliyoruz ki, bilgi, kültür ve bilim terazinin daha ağır basan yaşam kefesinde daha belirgin.

Raşit Gürdilek

Kaynaklar
World Report on Violence and Health, WHO, Geneva, 2002
Zühal, A., "Şiddet" Bilim ve Teknik, Şubat 2001
Yılmaz A., "Şiddetin Biyolojisi" Bilim ve Teknik, Şubat 2001